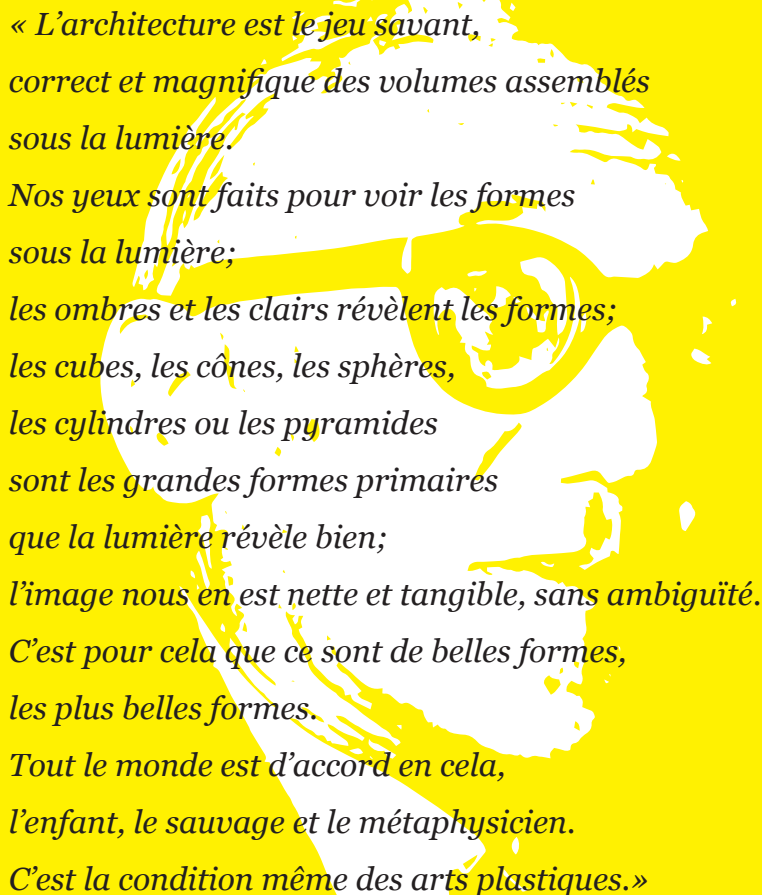

ALSACE-LORRAINE

TRIP NAAR HET NOORD OOSTEN VAN FRANKRIJK

*« L'architecture est le jeu savant,
correct et magnifique des volumes assemblés
sous la lumière.
Nos yeux sont faits pour voir les formes
sous la lumière;
les ombres et les clairs révèlent les formes;
les cubes, les cônes, les sphères,
les cylindres ou les pyramides
sont les grandes formes primaires
que la lumière révèle bien;
l'image nous en est nette et tangible, sans ambiguïté.
C'est pour cela que ce sont de belles formes,
les plus belles formes.
Tout le monde est d'accord en cela,
l'enfant, le sauvage et le métaphysicien.
C'est la condition même des arts plastiques. »*

"Vers une architecture" - Le Corbusier 1923

www.archipelvzw.be

info@archipelvzw.be

SAMENSTELLING REISGIDS

Wim Supply

Marc Felix

FOTOGRAFIE

Wim Supply

Arnout Fonck

VORMGEVING

Martine Pollier

oktober 2013

« L'architecture est le jeu savant, correct et magnifique des volumes assemblés sous la lumière... »

Zijn carrière had toen nog een lange weg te gaan maar deze beklijvende woorden zijn zeker van toepassing voor de wonderlijke wereld van het belangrijkste religieuze bouwwerk van Le Corbusier.

De kapel Notre Dame du Haut van Ronchamp gebouwd in 1950-55.

Professor Paul Felix, begenadigd modernist en vader van onze voorzitter Marc Felix, bezocht de kapel in 1956 en schreef volgende begeesterde en begeesterende ode aan zijn ervaring bij de kapel:

Ronchamp

door IR. P. FELIX, architect,
buitengewoon docent aan de Universiteit van Leuven.

Een jaar geleden werd de bedevaartkapel van Le Corbusier ingehuldigd. Sindsdien heeft een indrukwekkende reeks artikels en reportages van deze betrekkelijk kleine kapel het meest besproken bouwwerk van de laatste jaren gemaakt. Een nieuwe bijdrage in die reeks lijkt ons dan ook alleen

Foto: Dhr. G. Pepermans
vlnr. Dhr. P. Felix, Mevr. E. Van Moere, Mevr. Pepermans

verantwoord omdat we overtuigd zijn dat inderdaad de betekenis van Ronchamp zeer groot is voor de architectuur van deze tijd en niet het minst voor de evolutie van de kerkbouw.

De grondtoon van de meeste besprekingen die we inzagen is verrassing en bewondering, zelfs hooggestemd enthousiasme. Enkele schrijvers formuleren bezwaren die meestal steunen op een afgelijnde esthetische doctrine die het hun moeilijk maakt het “geval” Ronchamp juist in te passen in de evolutie van de hedendaagse architectuur. Dat men zich van Ronchamp geen afdoende opinie kan vormen zonder ter plaatse te zijn geweest, dat het fotografisch materiaal een volstrekt onvolledig beeld geeft van de werkelijkheid, zijn opmerkingen, die we in verschillende bijdragen aantreffen en die trouwens door eigen ervaring worden bevestigd. Het lijkt ons dan ook een onbegrijpelijke vergissing wanneer

enkele schrijvers het aandurfd en de architectuur en de opvatting van Ronchamp te bekritisieren zonder de kapel te hebben gezien. Wie vertrouwd is met architectuurproblemen zal toch wel weten dat een definitieve appreciatie veronderstelt dat men het gebouw met de ogen heeft afgetast, het benaderd heeft in wisselende perspectieven, rond en in het gebouw die opeenvolging van visuele ervaringen heeft opgedaan, die het tot een belevenis in ruimte en tijd maken. Dit is nog meer waard voor “Ronchamp”, omdat de vormtaal zekere associaties met bekende zaken insluit, wat het reconstitueren van de ruimtelijke werkelijkheid aan de hand van fotografische documenten moeilijk maakt.

Notre Dame de Haut

We hadden Ronchamp aangedaan als eerste punt van een zomerreis, de herinnering eraan is wakker gebleven en we hebben onze reisroute gewijzigd om terug te keren langs Ronchamp. De eerste maal zagen we de kapel onder een stralende zon, de tweede maal onder de vale belichting van een betrokken hemel. Beide keren hebben we Ronchamp met spijt verlaten en met de overtuiging iets zeer groots te hebben beleefd.

De goede manier om de kapel te benaderen is te voet, zoals het bedevaartgangers past. De slordige toestand waarin de Fransen de smalle heuvelweg laten biedt trouwens niet veel keus. Op verschillende afstanden ontwaart men het vreemde silhouet, telkens na een wegkronkel, onder verschillende gezichtshoeken, als een uitgroei van de heuveltop. Voorbij de laatste buiging van het pad staat de hele zuidvleugel voor ons: de witte hoofdtoren, het donkere oprijzende dak en daaronder het eigenaardige spel van openingen in de witte zijwand. De twee hoofdmassa's, de toren en de wand met het dak, houden elkaar in evenwicht rond een as die een duidelijk accent vindt in de kleurige processiepoort, die meteen ook het eindpunt vormt van de toegangsweg. Dit eerste klare beeld is buitengewoon boeiend voor wie kijkt met aandacht en eenvoud en niet behept is met de manie om overal gelijkenissen of symbolen te ontdekken. Wie hier het beeld van een schip, een zeil of een tent ontwaart moet onder de invloed staan van een opgejaagde verbeelding. Wat in de verte vreemd mocht lijken wordt bij elke stap naar boven en dichterbij meer en meer natuurlijk: het is alsof het niet anders kan, alsof deze weg en deze heuvel er zijn voor de kapel. Zo begint het: Ronchamp heeft u gegrepen en zal u niet meer loslaten.

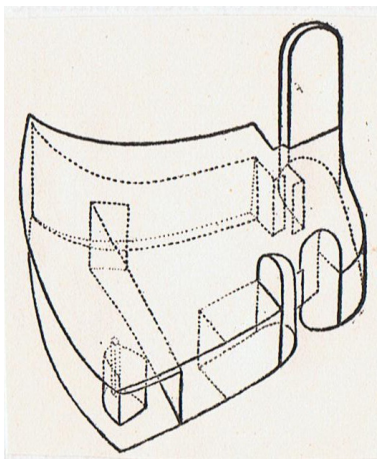
Met dit eerste gave beeld van de zuidwand: het dak dat naar het Oosten toe in een scherpe punt omhoog gaat, het spel van lichtopeningen in de wand dat verwachtingen doet rijzen, de blijde kleuren van de processiepoort, het statige witte silhouet van de hoofdtoren, begint de rondgang. Het gebouw lijkt als gemaakt voor die rondgang. Het is een bedevaartkapel, men beseft dat bij deze architectuur, bij deze ruwe wit bepleisterde wanden, biddende en zingende groepen thuis horen.

Aan de westkant onthult zich de vlakke zijde van de hoofdtoren als een sereen teken; de lichtopeningen laten de schaalvormige structuur raden. Wat verder, aan het laagste punt van de westgevel, loost de grote betonnen waterspuwer het water van het hele dak in een betonnen reservoir, waarin geometrische figuren eveneens in beton opgestapeld zijn. Het is een spel, het is naïef, maar het is heerlijk. Wie echter nimmer kind is geweest zal

het niet begrijpen: voor hem zal een banale afvoerpijp doelmatiger lijken. Waarom zouden we dit oude motief, dat we elders bewonderen, niet aanvaarden zoals het hier in een frisse vorm herleeft?

De noordgevel is weer vol verrassingen. Een noordgevel is voor een architect dikwijls een lastig geval: hij mist er het hevige contrast tussen licht en schaduw. De ontwerper is hier ontsnapt aan het vlakke en het egale. De ronde overgang naar de westgevel en de afrondingen van twee torentjes, die de ingang flankeren, vangen helder licht op, diep ingesneden openingen lijken zwarte vlekken die door contrastwerking leven geven aan de wand.

Het eerste totaalbeeld dat de bezoeker treft, bij het naderen van de kapel, is dat van de zuidgevel, plastisch eenvoudig en duidelijk. Hier

aan de noordzijde, op een zekere afstand van de kapel, treft hem een nieuw totaalbeeld, complexer dan het eerste, maar wellicht grootser en indrukwekkender. Door het wegvallen van de dakoversteek lijnen de muren zich scherp af tegen de hemel, de golvende wand ontvouwt zich van Oost naar West, over de smalle ingang, kernachtig gevat tussen de twee torentjes, in afdalende lijn naar de waterspuwer. Daarachter rijst in volle statigheid de hoofdtoeren met boven de smalle spleet een fijn kruis: "le jeu savant, correct et magnifique des formes assemblées sous la lumière", zo omschreef Le Corbusier eens de architectuur; hier kan men begrijpen dat deze omschrijving geen boutade is.

De climax in de rondgang wordt gevormd door de oostgevel. Na de geslotenheid van de west- en noordomgang treffen we hier als contrast het openlucht-koor, afgezet door wanden die zich openen naar het licht en het landschap, afgedekt door het opwelvende betondak. Het altaar is een zwaar stenen blad op twee voetstukken, de predikstoel is in beton. Zulk een gave en nauwkeurig bepaalde ruimte aan de buitenzijde ener kapel is alleen mogelijk geworden door de rijke vereeldingskracht van een groot architect. Het is geen aanhangsel voor toevallige gelegenheden geworden, geen nis of kiosk waar het verband met de omgeving ontbreekt. Buiging van de wanden, opwelling van het dak werken samen om ruimtelijke eenheid met de esplanade tot stand te brengen. Niet in het minst draagt hiertoe bij de manier waarop het koor naar het noorden geopend is, het dak wordt

hier gedragen door een betonkolom, deze kolom is omringd door een gebogen schermwand die de bovenzijde van de kolom vrij laat; de indruk van het ineenvloeien van het overdekte koor met de open ruimte rondom wordt door dit laatste detail op merkwaardige wijze versterkt. Als les in het organiseren van een ruimte kan het niet beter.

De materialenkeuze voor de buitenzijde is uiterst sober gehouden. De wanden zijn wit, met een ruwe gepleisterde schors, verlevendigd door het spel van licht en schaduw op de korrelige textuur. Het dak is in donkergrijs beton, zoals het uit de bekisting kwam. Het patroon gevormd door de sporen van de bekisting op de betonhuid, geeft aan dit materiaal een oorspronkelijk karakter, een textuur van gespannenheid, die totaal afwezig zou zijn bij een gladde afwerking.

“Un lieu de silence, de Priere, de paix, de joie intérieure”¹

Wanneer men door de smalle zij-ingang in de noordgevel de kapel binnentreedt treft weerom dit geordend spel, diezelfde opeenvolging van beelden. De mysterieuze zuidwand onthult zich als een muur gebouwd van beton en licht. Hij bekoort wel tot het heerlijkste wat we in de hedendaagse architectuur zagen. Een oud procédé werd hier door Le Corbusier op meesterlijke en oorspronkelijke wijze verwerkt. Wie heeft niet meermalen gemerkt hoe in oude gebouwen een zacht gemoduleerd licht naar binnen vloeit langs vensteropeningen in dikke wanken, hoe de afnemende helderheid op de zijvlakken van de vensternissen een geleidelijke overgang van het helle naar het donkere vormt waardoor hinderlijke helderheidscontrasten worden vermeden. Le Corbusier heeft van deze zuidwand een compositie gemaakt van lichtnissen, die zich trechtervormig naar binnen openen. Het irradiërende licht van de kleine openingen sijpelt langs de trechterwanden naar binnen en doet de wand zinderen van licht. Hier en daar werpen gekleurde glaspanelen frisse tinten op de muur en kleine, van licht stralende, openingen brengen enkele helle penetraties in de compositie. Op de beglazing van de nissen bemerken we enkele figuren, bloemen en door Le Corbusier eigenhandig geschilderde aanroepingen: “Marie, rayonnante comme le soleil”, “.... bénie entre toutes les femmes”. De architect die zich waagt aan dit grote spel met het licht loopt gevaar te belanden in het theatrale en het gezochte effect. Le Corbusier heeft met deze zuidwand de natuurlijke ongekunsteldheid van het grote bereikt. Van deze wand glijden de blikken op de zijwaarts geplaatste bankenrijen, omhoog naar de nis met het beeld van de H. Maagd, om ten slotte af te dalen naar het grote rustpunt van deze ruimte: het altaar met het krus. Hoe dikwijls zagen we niet hoe in de hedendaagse kerken moeizaam gepoogd werd het altaar tot een middenpunt te maken door het in te lijsten in een boog of het toneelmatig in een nis te plaatsen. Hier ontbreekt elke gezochte kunstgreep. In de éne ruimte staat het altaar in alle eenvoud opgesteld zonder een enkele zichtbare beklemtoning. Het is de gehele ordening van de ruimtelijke afsluiting: de wanden die zich openspreiden naar voren, het dak dat omhoog rijst, de vloer die afdaalt tot aan de communiebank en dan weer opstijgt tot aan het altaar, de belichting, die het altaar tot de spil van deze ruimte maakt.

¹ Le Corbusier in zijn opdracht aan de Aartsbisschop van Besançon

Ten slotte zijn er dan de drie zijkapellen. De belichting van deze kapellen valt verticaal neer vanuit de drie torens: elke toren heeft voor zijn lichtopeningen een andere oriëntatie. Door de buiging van de wanden zijn de kapellen gevat in de hoofdruimte en bieden meteen voldoende afzondering voor het mishoren in kleine groepen.

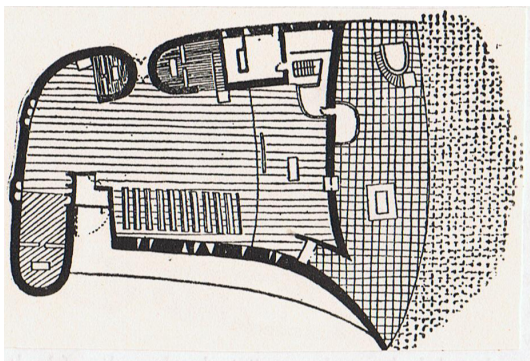
De materialen binnen zijn dezelfde als buiten: de vloer is in betonplaten, de predikstoel in beton, alleen het altaar is in natuursteen. Deze soberheid en eenvoud in de middelen geeft niet de indruk van armoedige onafgewerktheid: door de directheid van de uitdrukking en de zuiverheid van de proporties voelt men het veeleer aan als een nobele eenvoud en een ascetische beheersing.

Ronchamp, hoogtepunt van architectuur en kerkbouw in deze tijd

Sommigen verwijten aan Le Corbusier een soort arbitraire plastic te hebben gemaakt en zo de ideeën die de basis uitmaken van moderne architectuur te hebben opgegeven. Wij menen dat Ronchamp veeleer te zien is als een voltooiing, een verder schrijden van de architectuurvernieuwing, die haar aanvang nam na de eerste wereldoorlog.

Deze architectuurvernieuwing, volgend op een periode van conventioneel eclectisme, heeft als diepe zin gehad: het opnieuw opsporen van de “echte” waarden van de architectuur, die verloren waren gegaan.

Begrijpelijkerwijze trof dit zoeken naar “echtheid” zijn eerste objecten in wat het meest voor de hand lag: de ruimte, vooral in haar stoffelijke aspecten, aanpassen aan de bestemming en een waarachtige structurele expressie stellen tegenover de constructieve leugen.

De eerste fase in deze architectuurvernieuwing kon dan ook niet anders zijn dan een zakelijk functionalisme. Toen die eerste elementaire echtheid stilaan een verworvenheid werd, groeide dan ook de gedachte dat, met het oog op de mens, het beantwoorden aan een doel aan de architectuur ook andere dan strict materiële eisen stelde: de structurele expressie mag niet als een doel in zich zelve beschouwd worden. In dit streven naar een zin voor ruimere echtheid is de betekenis van Ronchamp wel van bijzondere aard. De wending der wanden, het rijzen van het dak, het spel met het licht is niet aan een arbitraire fantasie ontsproten, maar gegroeid uit een bezinning van de ontwerper over de volledigheid van de bestemming.

Wanneer we zo achteraf weer het grondplan bekijken dan begrijpen we hoe die schijnbaar fantaisistische muurwendingen er toe bijdragen om een gaaf organisme op te stellen voor dit complexe gegeven dat het verwezenlijken van een bedevaartoord betekent: ruimte voor plechtigheden in open lucht en binnen, ruimte voor kleine groepen en voor het persoonlijk gebed. De bezoeker van Ronchamp ervaart verder hoe er voor die veelvuldigheid van bestemming niet alleen een stoffelijk geschikte ruimte werd verwezenlijkt, maar ook hoe de hele architectuur de voorwaarde van stilte, rust, ingetogenheid, ruimtelijke eenheid, soberheid in de middelen, bijbrengt die voor de mens het klimaat zullen uitmaken dat hem geschikt maakt tot het gebed, de ingekeerdheid en de vereniging rond het Misoffer.

Structureel bekeken is Ronchamp niet de technische prouesse die we in sommige moderne architectuur gewoon zijn te zien. In dit geval kunnen we zulks bezwaarlijk een gebrek heten. De kapel, alles samen genomen een betrekkelijk kleine ruimte, vertoont een algemene structurele klaarheid die ook voor de leek vatbaar is. Zij omvat een structuur van massieve dragende muren waarop het dubbel betondak rust, waarvan de incurvatie naar beneden een voor de betontechniek normaal te verantwoorden oplossing biedt. De zuidwand, die meer rechtlijnig in plan is en door het dak slechts op enkele punten wordt geschoord, krijgt zijn eigen stabiliteit door het verzwaren van de wand naar onder toe. Bij de overige wanden wordt de stabiliteit verzekerd door de murombuigingen die als steunberen dienen. De noord- en zuidwand, die niet de spleetvormige afscheiding van het dak vertonen, zoals de overige wanden, nemen de zijdelingse druk van het dak over. Het is eenvoudig en klaar maar met een directe en poëtische zeggingskracht. In Ronchamp heeft Le Corbusier de verworvenheden van de moderne architectuur uitgediept en aangevuld. Zo bekeken is het voor de architectuur van deze tijd een waardevol gebeuren. Het gevaar van oppervlakkig en formalistisch plagiaat is natuurlijk niet denkbeeldig. Het is een gevaar dat volgt op elke grote realisering, vooral wanneer ze, als hier, sterk persoonlijk geladen is.

Voor de kerkbouw is Ronchamp niet minder belangrijk. Er werden reeds meerdere waardevolle moderne kerken gebouwd, maar nergens wellicht vond het idee van een eigentijdse kerkbouw zulk een zuivere en frisse vorm als in Notre Dame de Haut.

Overdruk van artikel in Streven JRG IX Nr 11-12 AUGUSTUS-SEPTEMBER 1956

Bibliografie:

De beste documentatie over Ronchamp vindt men in het album: Vence-Ronchamp, Cerf, Parijs, 109 pp., 89 ill. Het is een nieuwe, uitgebreide uitgave van het prachtige nummer van L'Art Sacré (1/2, 1955).

Prettig uitgegeven en rijk geïllustreerd is het werk: A. Henze, Ronchamp, Paulus-Verslag, Rechlinghausen, 32 pp., 32 ill., D.M. 9,80; dat Le Corbusier situeert in de moderne religieuze kunst van Frankrijk.

De beste studies in tijdschriften verschenen in Werk (12,1955) en in Das Münster (1/2, 1956). Verder vermelden we nog als zeer belangwekkende bijdragen: Baukunst und Werkform (11, 1956), Katholiek Bouwland (11, 1956), Wort und Wahrheit (11, 1955), Orientierung (19, 1955), Etudes (10, 1955), Architectural Design (juli, 1955) en Casabella (sept.-okt. 1955).

Tenslotte wordt de bedevaartskapel ook besproken in het verzameld werk van Le Corbusier 1946-1952, uitgegeven bij Girsberger te Zürich.

METZ

Metz is de stad waar oost en west elkaar ontmoeten.

Metz (120.000 inwoners) is de hoofdstad van de regio Lotharingen. De stad ligt langs de oever van de Moezel.

GESCHIEDENIS VAN DE STAD.

De stad werd vernoemd naar de Gallische stam der Mediomatrices. Na de Romeinse verovering werd Metz, onder de naam van Divodorum Mediomatricorum, één van de voornaamste steden van Gallië, met meer inwoners dan Lutetia. De stad was rijk door de uitvoer van wijn. Metz werd op 7 april 451 door Attila geplunderd.

Aan het begin van de middeleeuwen was het de hoofdstad van het koninkrijk Austrasië.

Metz werd gedurende de Frans-Duitse Oorlog van 1870 belegerd en door het nieuwe Duitse Rijk, bij de Vrede van Frankfurt, ingelijfd. Het was van 1871 tot 1919 de hoofdstad van het Duitse district Lotharingen. Na de annexatie bleef de stad groeien, vooral ook omdat veel Duitse immigranten er zich vestigden. Gedurende enkele decennia zou de stad een Duitstalige meerderheid hebben. Opvallend zijn de enorme gebouwen in neo-romaanse of neogotische stijl, die in de Duitse periode werden gebouwd. Pas sinds de Eerste Wereldoorlog hoort Metz weer bij Frankrijk, alhoewel de stad tijdens de Tweede Wereldoorlog opnieuw was ingelijfd bij nazi-Duitsland.

TRAMBUSSEN

Sedert begin oktober 2013 rijden in Metz nieuwe “trambussen” van de Belgische constructeur Van Hool. Het gaat om de ‘Mettis hybrid bi-articulated bus’ die op een tram lijkt en die op speciaal aangelegde busbanen loopt.

“Wij noemen het een trambus”, zegt Jan Van Hool van de constructeur uit Lier. “Het is een bus met een modern ogend design. Er is veel gewerkt aan het interieur en het comfort.

“Het past perfect in een totaal geïntegreerd concept van openbaar vervoer. Deze bussen rijden op speciaal aangelegde busbanen zodanig dat ze een goede doorstroming in het verkeer hebben. Men heeft ook bewust gekozen voor diesel-hybride voertuigen, met twee bronnen: de batterij en de diesel-generator die stroom levert aan de batterij.”

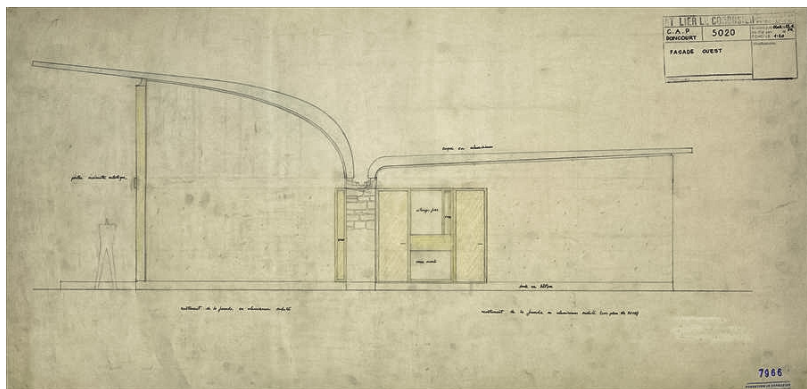
01 AEROCUB DE DONCOURT-LES-CONFLANS

ARCHITECTEN LE CORBUSIER & JEAN PROUVÉ 1952

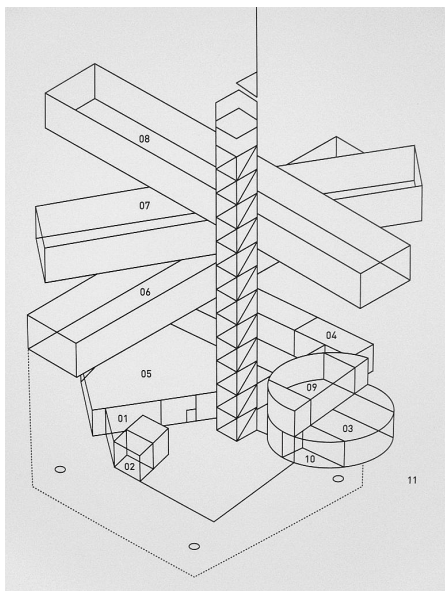
De Modulor van Le Corbusier onder de aluminium vleugels van Jean Prouvé. Een bijzondere samenwerking tussen Jean Prouvé en Le Corbusier onder invloed van architecten Ogé. Hun band was een wederzijdse waardering. Er was oorspronkelijk ook een muurschildering voorzien van Fernand Leger, maar die is er om budgettaire redenen niet gekomen. Het project had herhaaldelijk financieel een moeilijke ontstaansgeschiedenis. Het gebouw is gelegen op een plateau aan de rand van een kleine aeroclub. Alhoewel het gebouw industrieel oogt integreert het zich perfect in zijn omgeving. De hand van beide meesters is voelbaar in een aantal specifieke elementen van het geheel. De gevelcompositie en volumes onder de specifieke vleugels zijn ontwerp van Le Corbusier volgens de verhoudingen van zijn Modulor.

Een bijzonder en uniek werkstuk dat ontsnapt is aan de aandacht en de inventaris van de 20ste eeuwse architectuur.

02 CENTRE POMPIDOU

ARCHITECT SHIGERU BAN 2010

Het “Centre Pompidou Metz” is een ontwerp van Shigeru Ban, vooral gekend voor zijn ecologische constructies in papier en karton. Modernisme en Japanse traditie in een warm huwelijk. Mooiste voorbeeld was het Japanse paviljoen in Expo Hannover 2000.

Hier in Metz werkt hij samen met de Fransman Jean de Gastines.

We krijgen een wit stralend gebouw dat tegelijk stevig en licht oogt. Een organische luifel die uitnodigt om te schuilen.

Daaronder en daarbinnen witte strakke volumes in een soort gestapelde opbouw.

“Wij wilden dat de architectuur een aangenaam gevoel

geeft. Een open en multiculturele mix in een gebouw dat zich ent in zijn omgeving.”

Het Centre Pompidou in Metz is de eerste spin-off van het moederhuis in Parijs. Het functioneert onafhankelijk en wil innovatief en multidisciplinair zijn in zijn programmatie. Het kan gebruik maken van de gigantische collectie van het moederhuis, meer dan 65.000 stukken moderne en hedendaagse kunst.

03 CENTRE FORMATION HOTELIER

ARCHITECT BERNARD ROPA 2011

De Parijse architect Bernard Ropa is geen man van grote theorieën. No Nonsense is zijn stijl en uitdrukkingen als “het samengaan van ruimtes” en “het plezier van de gebruiker” zijn voor hem basisprincipes. Hij is een modernist maar tracht niet dogmatisch te zijn. Gebouwen moet vreugde uitstralen.

Zijn hotelschool is allesbehalve monotoon, oogt vanop straat vrij afgesloten van de buitenwereld, maar eenmaal binnen straalt het een opgewektheid uit die aanstekelijk werkt.

“De knoop ontwarren. Een complex programma rationeel uiteenrafelen en samenvoegen in een geheel dat evident functioneel oogt. Dat was de uitdaging.”

We krijgen:

- Een gestroomlijnde toegang.
- Algemene opleiding op 4 niveaus
- Beroepsonderwijs
- Een half verzonken parkeerruimte

04 PRESBYTERE SAINTE THERESE

ARCHITECT ROGER-HENRI EXPERT 1938-1955

NOTRE DAME DU BETON is de bijnaam van de kerk.

De kerk is ontworpen door Roger-Henri Expert (1882-1955) in samenwerking met architect Theophile Dedun. De glasramen zijn van Nicolas Untersteller.

Begin 20ste eeuw beslist de stad Metz een nieuwe wijk te ontwikkelen: Sainte Thérèse. Vrij snel ontstaat de behoefte aan een (voorlopige) kapel die in 1930 wordt gebouwd en na enige tijd te klein wordt. Er leeft een sterke behoefte aan een grote definitieve kerk, maar er verlopen verschillende jaren van discussie tussen de bisschop, die een neo-romaanse kerk wilde en de stadsdiensten die een moderne wijk wilden met moderne gebouwen. Uiteindelijk wordt het project van architecte Roger - Henri Expert weerhouden, een kerk in beton. De eerste steen wordt gelegd in 1938, maar de oorlog onderbreekt de werken gedurende 10 jaar. De architect zal de kerk nooit afgewerkt zien.

De kerk is 78 meter lang, 30 meter hoog, 20 meter breed.

Het gebouw is een moderne interpretatie van een middeleeuwse kerk:

Het rechthoekige schip van acht indrukwekkende traveeën in beton met een lichte hellingsgraad roepen het karakter op van een gotische kerk. De pijlers in het koor verwijzen dan eerder naar romaanse bouwwerken.

Het gebouw heeft een centrale beuk en een diep koor met daaromheen enkele halfronde kapellen. Er zijn geen zijbeuken en geen transept. Het koor is smal en diep, als een soort schrijn in het verlengde van het schip. 1600 m² indrukwekkende glasramen die een evocatie zijn van het leven van de heilige Theresia en andere heiligen en van het leven van de Lorraine. Hoofdtinten zijn het christelijke rood en blauw.

De kerk is een beschermd monument sedert 1998 en dient dringend en grondig gerestaureerd.

05 MALZEVILLE COLLEGE VERLAINE

ARCHITECT TOA 2001-2005

Het gebouw is ingeplant op een terrein met een zeer grote hellingsgraad, met aan de achterzijde een prachtig uitzicht op de stad. De architecten hebben hun ontwerp aan die twee elementen opgehangen. Het gebouw zit ingebed tussen de inkompartij bovenaan en de sport en recreatie terreinen beneden het terrein. De helling van het terrein is in terrasvorm bewaard binnen het gebouwencomplex door middel van een grote getrapte binnenruimte. Het gebouw zweeft op pilotis. Het atrium verbindt binnen en buiten doorheen het gebouw.

Vanuit de vallei oogt het complex met zijn houten verticale zonnewering als een ecologisch geïntegreerd gebouw. De binnenzijde in felle metaalplaat en een spectaculaire hellingsbaan ademt een sfeer uit van jonge felle dynamiek.

Oppervlakte 6,700 m²

TOA is een architectenbureau opgericht in 1995 en heeft een 20 tal medewerkers met vestiging in Parijs en Straatsburg.

Malzeville is een gemeente (8.000 inw.) in het departement Meurthe-et-Moselle. De gemeente grenst aan de noordzijde van Nancy en wordt door de Meurthe gescheiden van Maxeville. Aan de andere zijde van de Meurthe ten opzichte van de school ligt het terrein waar Jean Prouvé zijn constructiebedrijf had.

NANCY

KONINKLIJKE STAD

Nancy wordt Verlichte stad genoemd doordat de School van Nancy een uitzonderlijk erfgoed heeft nagelaten.

Place Stanislas is zonder meer verblindend mooi, ook door de restauratie in 2005. Nancy (100.000 inwoners) is de hoofdstad van het departement Meurthe-et-Moselle.

GESCHIEDENIS

Vanaf de 11e eeuw was Nancy de hoofdstad van het hertogdom Lotharingen.

In 1477 sneuvelde Karel de Stoute, hertog van Bourgondië, tijdens het beleg van Nancy in een poging om de stad te heroveren.

In 1737 schenkt Lodewijk XV het hertogdom Lotharingen aan zijn schoonvader, verbannen koning van Polen, Stanislas Leszczyński. Deze Stanislas regeert over het hertogdom als een verlicht heerser, bij zijn dood in 1766 gaat het hertogdom terug naar de Franse kroon. Stanislas maakt de stad wereldberoemd en geeft zijn naam aan de 'Place Stanislas'.

In 1871, na de Frans-Duitse oorlog blijft Nancy Frans, in tegenstelling tot de Elzas en het departement Moselle, met Straatsburg en Metz, die aan Duitsland overgedragen worden. Voor Nancy luidt dit een gouden tijd in, veel Fransen uit die gebieden weigeren de Duitse nationaliteit aan te nemen en vestigen zich in Nancy.

Vanuit Nancy start rond 1900 in Frankrijk de beweging van de Art Nouveau. De meest bekende namen hierin zijn Émile Gallé, Antonin Daum, Louis Majorelle en Victor Prouvé (vader van Jean Prouvé).

06 MUSEE DES BEAUX ARTS

ARCHITECT EMMANUEL HÉRÉ 175, MET ZAAL JEAN PROUVÉ 2012

De inkomhal van het museum ligt aan het Stanislas plein in een gebouw uit 1755 van de hand van de architect Emmanuel Héré, en maakt deel uit van het fantastische architecturale geheel van de “Place Stanislas”.

Sinds 1983 vormt het voetgangersgebied van de Place Stanislas één geheel met de Place de la Carrière en Place d’Alliance. De drie pleinen staan als geheel op de werelderfgoedlijst. Bij de toekenning als werelderfgoed is het ensemble als volgt beschreven:

«De drie pleinen vertegenwoordigen een unieke artistieke prestatie, een meesterwerk van de creatieve geest. (...) Gebouwd tussen 1752 en 1756 door een briljant team onder leiding van architect Héré».

Het museum

Een zuilengalerij in de inkomhal in gekleurd stucwerk vormen samen met de trap een prachtig voorbeeld van het weelderige achttiende eeuwse interieur.

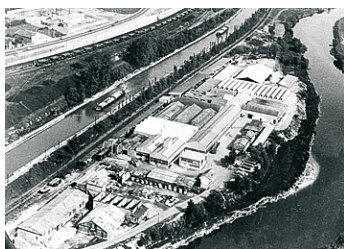
In het museum is een zaal gewijd aan het werk van Jean Prouvé. In 2012 is veel aandacht gegeven aan de figuur Jean Prouvé en stond op de binnentuin van het museum een “maison tropical” (nu verwijderd). Jean Prouvé experimenteerde met prefabricatie mogelijkheden. In de zaal is heel wat meubilair en andere ontwerpen te zien.

07 NANCY MAISON PROUVÉ

ARCHITECT JEAN PROUVÉ 1953 (onder groot voorbehoud)

Jean Prouvé (1901-1984) is een van de grootste designers van de 20ste eeuw. Hij was een Frans autodidact architect, meubel- en industrieel ontwerper. Hij paste massa-productie technologie toe in de architectuur, waarbij de esthetische kwaliteiten belangrijk waren. Zijn ontwerp kwaliteiten bleven niet beperkt tot een discipline, maar kwamen tot uiting in architectonische, industriële constructie- en meubelontwerpen. Op architectonisch gebied deed hij uitgebreid onderzoek naar het gebruik van aluminium. Op basis hiervan bouwde hij industriële gebouwen en zond hij honderden aluminiumloodsen naar Afrika.

Omdat Prouvé zelf geen studie in architectuur had gevolgd, moest hij vaak samenwerking zoeken of als adviseur werken. Hij verwierf ondanks zijn autodidactische positie niettemin een vaste plaats in de architectonische wereld en werd een voorbeeld voor meerdere bekende architecten, zoals Renzo Piano, Jean Nouvel en Norman Foster.

In 1947 zette hij in Maxéville een bedrijf op in de productie van meubels met 200 medewerkers. Na overname van zijn bedrijf door France Aluminium werd hij daar buitenspel gezet.

ZIJN EIGEN HUIS.

In 1953 koopt hij een extreem hellend terrein dat door velen als onbebouwbaar wordt beschouwd. Prouvé maakt een smal plateau met een lengte van 27 meter, waarop hij de langwerpige woning inplant. Een zeer eenvoudig plan, waarbij alle ruimtes naast elkaar zijn geschikt. Een grote slaapkamer en drie kinderkamers, een woonkamer, een keuken en inkompartij. De achterwand tegenaan de heuvelrug is een kastwand over de volle lengte van het huis. Het huis werd in drie maanden gebouwd. De essentiële gevelelementen van het gebouw zijn restanten afkomstig van zijn bedrijf. Het huis is beschermd als historisch monument sedert 1987.

08 NANCY VILLA MAJORELLE

ARCHITECT HENRI SAUVAGE 1901

De villa Majorelle is een typisch voorbeeld van Franse art nouveau.

In 1898 vraagt Majorelle aan de jonge Henri Sauvage (1873-1932)- leerling van Hector Guimard om een ontwerp te maken voor zijn woning. De Villa Majorelle zal in 1901-1902 onder leiding van Lucien Weissenburger gebouwd worden. Deze villa is het eerste en belangrijkste bouwwerk van de art nouveau in de stad. Tot dan was de stroming in Nancy beperkt gebleven tot de toegepaste kunsten. De villa vertoont alle kenmerken van art nouveau, zowel voor wat de architectuur als de inrichting betreft. Louis Majorelle zelf nam het smeedwerk, het binnenschrijnwerk en de meubilering voor zijn rekening. Jacques Grüber ontwierp de glasramen.

De muurschilderingen zijn van Francis Jourdain en Henri Royer. De keramiek kunstenaar Alexandre Bigot ontwierp onder meer een monumentale balustrade aan de voorgevel en de haard in de eetkamer.

Het gebouw over 3 verdiepingen is een voorbeeld van het principe van "Gesamtkunstwerk" zoals ontwikkeld door Henry Vandevelde. Met het Gesamtkunstwerk wil de architect van zijn creatie één geheel maken. Hij/zij ontwierp dus ook de meubelen, het tafelzilver en het behang, tot soms zelfs de kledij van de bewoners. Hiermee trachtte hij/zij ook de levensstijl en kwaliteit van de bewoner te bevorderen.

Het gebouw is sedert 1996 beschermd.

BACCARAT

Baccarat (4.750 inwoners) is een gemeente in het departement Meurthe-et-Moselle (regio Lotharingen). De inwoners worden Bachamois genoemd. De plaats maakt deel uit van het arrondissement Lunéville.

Baccarat Kristal

De plaats is bekend vanwege het gelijknamige kristal, geliefd bij onder meer de Russische Tsaar Nicolaas II. De Baccarat kristalfabriek werd in 1764 opgericht door de bisschop van Metz, Louis-Joseph de Montmorency-Laval, nadat hij daarvoor toestemming had gekregen van de Franse koning Lodewijk XV.

09 EGLISE SAINT REMY

ARCHITECT NICOLAS KAZIS 1953

De kerk Saint Remy in Baccarat werd gebouwd tussen 1953 en 1957 door de architect Nicolas Kazis.

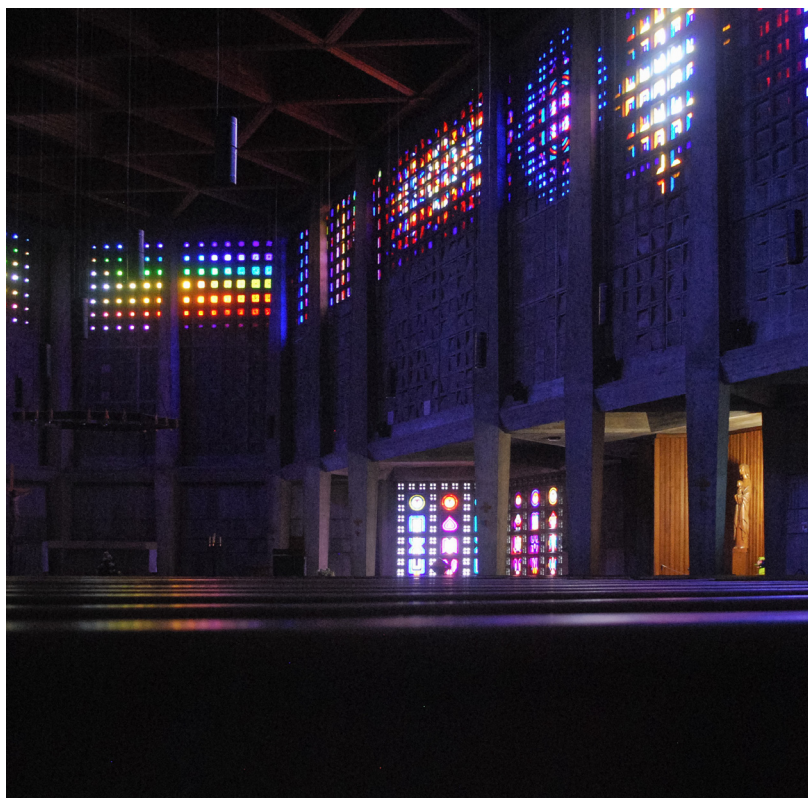
De oude kerk was in oktober 1944 door geallieerde bombardementen verwoest en er was na de oorlog nood aan een nieuwe kerk.

Het is een bijzondere creatie geworden, een typisch voorbeeld van moderne kunst van de twintigste eeuw. De vormgeving staat volledig in het teken van de driehoek, het symbool van de Heilige Drievuldigheid.

Het silhouet van het betonnen gebouw verwijst naar de ark van Noach. De spitse driehoekige toren heeft een hoogte van 55 meter en staat met zijn voeten in de Meurthe als een ankerplaats voor het schip.

De binnenzijde van de kerk, het interieur is nog meer verbazingwekkend. Het licht doorheen de duizenden kristal elementen (Baccarat is beroemd op zijn kristal) in een uitgebreid kleurenpalet geeft de binnenruimte een adembenemende sfeer. Thema leven en licht.

Een architectuuraanpak dat verwijst naar Frank Lloyd Wright.

RAON L'ÉTAPE

Raon-l'Étape (6.700 inw.) ligt 70 kilometer ten zuiden van Nancy en op 17 kilometer ten noorden van Saint-Dié-des-Vosges. De gemeente maakt deel uit van het arrondissement Saint-Dié-des-Vosges. Raon-l'Étape wordt de 'Porte des Vosges' genoemd, vanwege de overgang van het vlakke land naar een bergachtig gedeelte dat de grens vormde tussen het Franstalige Frankrijk en de Elzas.

10 AMENAGEMENT BORD DU MEURTHE

ARCHITECT ATELIER CITÉ ARCHITECTURE 2009

De kracht van de gemeente "Raon-l'Étape", gelegen in de Vogezen, ligt in zijn groene slagader langsheen de boorden van de rivier de "Meurthe" die er op vele plaatsen een beetje verwaarloosd bijlag en dringend diende opgewaardeerd.

Deze deels groene gordel heeft in zich de strategische potentie om de verschillende entiteiten langsheen de oevers te verbinden. Het kan ook een publieke plaats zijn, een klein natuurgebied. Het kan ook een aanzet zijn om zich op een andere en alternatieve wijze te verplaatsen, te voet of met de fiets om op die wijze de hegemonie van de auto te doorbreken. Het kan ook een plaats van ontspanning en toerisme worden.

Dat zijn de elementen die de landschapsarchitecten hebben uitgewerkt en gerealiseerd. De architecten hebben deze landschappelijke ingreep op een hedendaagse wijze ingevuld, rekening houdend met alle voorgaande basiselementen.

De eerste fase 2009 van het project kreeg van het weekblad Le Monde "Le Prix de l'Aménagement Urbain 2009". Een tweede fase is in 2012 afgerond.

11 MUSEUMOTEL

ARCHITECT PASCAL HAUSERMANN 1965

Een ongewoon hotel. Een aantal witte blobs, spaceshuttles als woningen voor hobbits in een groen landschap neergestreken. Fred Flinstone, Wilma en Pebbles in Frankrijk?

In 1965 las de heer Thierry, een hotelier in het dorpje Raon-l'Étape, een artikel over een jonge architect Pascal Hausermann en een nieuwe soort architectuur: snel goedkope constructies in beton die de naam "bubbles houses" hadden en hij wilde een zomerse uitbreiding aan zijn bestaande hotel. 9 domes en een centraal gebouw, samen omringd door de rivierarmen. Een klein dorpje: Motel de l'Eau de Vie. In 1980 verkocht de heer Thierry het geheel en de hippie stijl van Hausermann was ouderwets. Het geheel geraakte in verval en verkommerde verscholen in een verwilderde tuin. In 2003 werd het geheel een privéwoning en de gemeente vroeg de eigenaars vanuit een soort nostalgie om enkele van de bubbles toegankelijk te maken met als gevolg dat de eigenaars besloten het geheel te verkopen. Enkele enthousiastelingen kochten het en vernieuwden het geheel, onder een nieuwe naam. Museumotel: Le Motel de l'Utopie. Het kreeg een pop art hippe update zonder de essentie van Hausermann te verliezen.

SAINT-DIÉ-DES-VOSGES

Saint-Dié-des-Vosges (22.500 inw.) is een gemeente in het departement Vosges (regio Lotharingen). De plaats maakt deel uit van het arrondissement Saint-Dié-des-Vosges.

Jean Jacques Duval, die als ingenieur vrij enthousiast was over het werk van Le Corbusier, haalt hem in de jaren 30 naar de stad voor een uitbreidingsplan. De Tweede Wereldoorlog dwarsbomen evenwel die plannen. De oorlog verwoest de rechterzijde van de stad ten opzichte van de Meurthe en het centrum volledig. Het Franse ministerie van heropbouw geeft opdracht aan een architect Jacques André voor het maken van de plannen. Parallel wordt Le Corbusier door een aantal lokale industriëlen, onder impuls van Jean Jacques Duval, benaderd om adviserend architect te zijn.

Le Corbusier maakt in 1945 een radicaal plan voor de heropbouw van de stad met 8 woonblokken (voorlopers van zijn Unité d'Habitation van Marseille 1946) van 17 verdiepingen (337 wooneenheden per blok) en o.a. een museum van eindeloze groei langs de boorden van de Meurthe (type Ahmedabad, Chandigarh, Tokyo).

De zwaar beschadigde kathedraal wordt niet gerestaureerd als getuige van de barbaarsheid van de Duitsers en krijgt een beton buitenbekleding om opnieuw bruikbaar te worden.

De lokale politiekeer is angstig, de lokale architecten zijn angstig, de notabelen zijn angstig. Op het ogenblik dat Le Corbusier zijn wederopbouwplan voor Saint Dié met succes presenteert in de USA beslist de gemeente in januari 1946 het plan niet uit te voeren.

12 USINE DUVAL

ARCHITECT LE CORBUSIER 1946

Het aantal naoorlogse werken van Le Corbusier in Europa is vrij beperkt. Zijn Unité d'Habitation in Marseille (een paar keer herhaald), Firminy, Ronchamp en La Tourette, de villa Jaoul en de fabriek Duval in St Die. De fabriek is ontstaan in dezelfde tijd van de Unité in Marseille en is verbonden met het stedenbouwkundig plan voor de heropbouw van St Dié. Zijn Unité en de fabriek zijn voorbeelden van gebouwen verbonden aan dagdagelijkse activiteiten van de mens, wonen en werken. Historisch gezien is de fabriek dubbel belangrijk, enerzijds omwille van zijn zeldzaamheid anderzijds omwille van de beperktheid van het naoorlogse oeuvre. Alhoewel Le Corbusier gans zijn leven bezig is geweest met de fabriek heeft hij er maar één effectief gebouwd.

Als architectuur van een werkplaats is het complex van een onschatbare waarde. De compositie zowel aan de buitenzijde als aan de binnenzijde, de aandacht voor alle details, alles is met het groot meesterschap en rijpheid van een van de grootste architecten van de 20ste eeuw doordrongen. Misschien kunnen Olivetti in Italië of Van Nelle in Nederland de vergelijking doorstaan. Alhoewel vrij ongekend is dit juweel van onschatbare waarde.

De Duval fabriek draagt verschillende kenmerken van het naoorlogse modernisme van Le Corbusier:

- Een modulatie volgens de regels van de Modulor
- Een expressieve doorsnede
- Polychromie in plafonds, schrijnwerk, leidingen in harmonie met de béton brut.

De Duval fabriek was eerder klaar dan de Unité in Marseille.

13 RONCHAMP KLOOSTER ARME KLAREN

ARCHITECT RENZO PIANO 2005-2011

Renzo Piano en landschapsarchitect Michel Corajoud tekenden voor de transformatie van de heuvel van de kapel van Ronchamp tot een toerist vriendelijke, moderne en milieuvriendelijke onthaalzone en bezoekerscentrum, gecombineerd met een klooster. Een zeer delicate en moeilijke taak om de confrontatie aan te gaan met de grootmeester Le Corbusier in misschien wel zijn magnum opus en in elk geval zijn meest bekende werk, de kapel van Ronchamp. Alhoewel Piano eerst weigerde wegens teveel werk (Een meditatie klooster naast Le Corbusier kapel, waarom niet? Maar je zal 8 jaar moeten wachten !) wist zuster Brigitte, abdis van de Arme Klaren van Besançon hem te overtuigen. Zuster Brigitte was van plan om daar te gaan wonen met 6 andere Arme Klaren.

Toen het project in 2008 werd aangekondigd ontstond een golf van debatten en petitie tegen het project getekend door architecturale grootheden als Rafael Moneo, Cesar Pelli en Richard Meier. De petitie ging naar de Franse minister van Cultuur maar werd tegelijk gecounterd door een petitie van voorstanders van het project met namen als Maximiliano Fuksas, David Adjaye en Tadao Ando. Renzo Piano bleef koel en ploegde voort. De meningen zullen verdeeld blijven en het project zal blijvend controversieel zijn.

Het geheel zit ingegraven in de heuvel en wil zich discreet wegstoppen om de sereniteit en de sacraliteit van de oorspronkelijke site niet te verstoren. Renzo Piano zegt daarover : “Ik hou van het werk van Le Corbusier. Voor mij is het een meesterwerk. Hij maakte een van de mooiste meditatieplekken op de wereld. Fundamenteel denk ik dat de heuvel verrijkt is door mijn ingreep. Het is eenvoudiger en duidelijker, en de desastreuze confrontatie met het roze huis, het vroegere bezoekerscentrum, is verdwenen. “

De typische architectuur van Renzo Piano is in zijn detaillering en afwerkingsgraad van een onvoorstelbaar hoog en exclusief niveau. Kostprijs 16 mio €... Och-arme Klaren. Voor alle duidelijkheid de Arme Klaren krijgen het gebouw ter beschikking van de ‘stichting Notre-Dame du Haut’. Het complex ontvangt 100.000 bezoekers per jaar.

14 RONCHAMP EGLISE NOTRE DAME DU HAUT

ARCHITECT LE CORBUSIER 1950-1955

«L'architecture est le jeu, savant, correct et magnifique des volumes sous la lumière.»

“Surrealisme is een sleutel tot veel van het late werk van Le Corbusier en vooral voor de kerk van Ronchamp. Notre Dame du Haut is een extreem statement van Le Corbusier's latere stijl. Qua programma is de kerk eenvoudig een langwerpig schip met twee zijingangen, een axiaal hoofdaltaar, drie kapellen onder de torens: dat is de structuur. Ruw metselwerk tegenover witgekalkte spuitbeton en een dak in Beton Brut. Formeel en symbolisch. Maar dit kleine gebouw, gelegen bovenop een heuvel met toegang vanuit het zuiden is enorm krachtig en complex.”

Marvin Trachtenberg and Isabelle Hyman
Architecture: from Prehistory to Post-Modernism. p542-4

In 1950 krijgt Le Corbusier de opdracht om op de heuvel Bourémont de kerk Notre-Dame-du-Haut te herbouwen. Het historische pelgrimsoord was in de Tweede Wereldoorlog door een bombardement verwoest. De opdracht was om een modern gebouw te ontwerpen.

De basisvorm voor het ontwerp ontleende Le Corbusier aan een lege krabschaal, die hij in de jaren dertig had geschilderd. Deze schaal vormde het uitgangspunt voor het dak van de kapel. Op basis van dit idee ontwierp hij opeenvolgende maquettes van draad en hout, waaruit het uiteindelijke ontwerp ontstond.

SKELETBOUW

De schelp van het dak van Ronchamp bestaat uit een skelet, opgebouwd uit twee frames met daar omheen een laag gewapend beton. Het dak is hol. De golfvorm van het dak loopt aan de binnenzijde van de kerk door. De muren zijn niet dragend, maar verbergen een skelet dat is samengesteld uit gewelfde vlakken en zuilen van gewapend beton.

OPENLUCHTKAPEL

In zijn ontwerp nam Le Corbusier ook een openluchtkapel op. Deze bestaat uit een altaar en preekstoel onder het overhangende dak. De buiging van de achterwand richt de stem van de priester automatisch naar de gelovige. De openluchtkapel biedt uitzicht over het betoverende landschap van de Vogezes.

HERBRUIK

Tijdens de bouw blijkt het erg moeilijk om grote blokken steen naar de top van de heuvel Bourémont te vervoeren. Daarom maakte hij bij de nieuwbouw gebruik van het puin van de verwoeste kerk.

LICHT

Het interieur krijgt licht door de kleine, onregelmatige ramen die diep verzonken liggen in de dikke muren. De ramen zijn door Le Corbusier ontworpen en gebrandschilderd. Een strook glas tussen muur en dak laat een felle baan daglicht binnenvallen en laat het dak zweven.

De wisselwerking tussen materie en licht breekt met de homogene helderheid die zijn werk van de jaren twintig kenmerkte. Licht en schaduw zijn instrumenten om de ruimte te beeldhouwen. Zelf omschreef hij de plek als één 'van stilte, van gebed, van rust, van geestelijke vreugde'.

MULHOUSE TRAMWAY

ONTWERP DANIEL BUREN / TOBIAS REHBERGER/ PIERRE HENRY 2006

Poëzie van de publieke ruimte.

Het uitbouwen van het tramnet (na een afwezigheid van 50 jaar) en het aankleden van de publieke ruimte bij dat openbaar vervoer zijn aantrekkelijk vormgegeven en uiterst functioneel.

De bouw van het tramnet begon eind 2002 in opdracht van de regionale vervoersautoriteit SITRAM (Syndicat Intercommunal des Transports de l'Agglomération Mulhousienne). Op zaterdag 13 mei 2006 werd de eerste fase van het tramnet voor het publiek geopend. Op 20 mei 2006 werd het tramnet officieel geopend door president Chirac.

De tramstellen zijn van het lightrail type Citadis van de firma Alstrom Transport met een bijzonder lage vloer voor eenvoudige instap. Delen van het traject zijn groene stroken doorheen de stad. De tramstellen hebben een felgele kleur, waarop grafische motieven in rood en zwart zijn aangebracht. De bekleding van de zetels binnenin herhaalt de grafische motieven van de buitenzijde. Het geheel oogt gedurfd en straalt vreugde uit. Ontwerp van de Spaanse kunstenaar Peret.

De meeste tramhaltes hebben een mooie strakke vormgeving. Telkens twee eenvoudige strakke en felgekleurde bogen als signaalelement. Deze bogen zijn een ontwerp van Daniel Buren. Door hun eenvoud creëren zij een continuïteit in het traject, de kleur maakt het station herkenbaar. De bogen symboliseren een inkompoort en een uitgaan. De bogen hebben de typische zwart-witte Daniel Buren strepen waardoor ze als gelamelleerd ogen. Ook Tobias Rehberger, een Duits kunstenaar, heeft heel wat sculpturen gerealiseerd voor 8 stations. Met zijn kunst wil hij verbindingen maken tussen verleden, heden en toekomst, verbinding tussen reizigers en passanten, tussen het station en zijn omgeving.

De componist Pierre Henry verzorgde een klein muzikaal klankenspel dat harmonieert met de droge computer aankondigingen van de stopplaatsen. Het tramtrein systeem verplaatst elke dag 40.000 reizigers.

15 MULHOUSE CITE MANIFESTE

ARCHITECTEN NOUVEL / SHIGERU BAN / LACATTON&VASAL 2005

“Goedkoop en goed. Manifest voor Nieuwe Sociale huisvesting. Lofts in sociale huisvesting. “ Waren de titels in de pers bij de opening van de realisaties.

In totaal zijn een 60-tal woningen gerealiseerd in een idee van horizontaal en open. Als tegenstroming van de verfoeide HLM in Frankrijk. (Habitation à Loyer Modéré). Traditioneel zijn sociale woningen zo klein mogelijk. In de Cité Manifeste is dat anders. Het basis principe is bij allen gelijk: een zo groot mogelijk oppervlakte per woning door een zo goedkoop mogelijke bouwwijze. De inbreng van groen moet zorgen voor privacy.

De vijf architecten en de herkenningssymbolen:

Matthieu Poitevin : felgekleurde geprofileerde metaalplaat. Een kleur = één huis.

Duncan Lewis-Potin & Block Architects : open galvaniseerde metaalstructuur en klimmend groen.

Lacatton & Vassal: beton, staal en polycarbonaat. Een soort serrebouw.

Jean Nouvel : geprofileerde staalplaat en felgekleurde verticale scheidingssloten. Industrieel.

Shigeru Ban : pastelkleurige gestapelde volumes met vlinderdaken.

Van de vijf architectenteams die hier aan het werk waren hebben Lacaton & Vassal de meest radicale oplossing gerealiseerd: meer oppervlakte en meer speelruimte voor eigen inbreng. Door het gebruik van goedkope industriële producten en materialen, low-tech zijn ze erin geslaagd de woningen dubbel zoveel ruimte te geven binnen het budget. Op de bovenste verdieping zijn wintertuinen gemaakt van polycarbonaat. Deze ruimte zorgt voor licht doorheen een appartement van 18 meter diepte. Het klimaat wordt door de bewoners zelf geregeld met schuifwanden, openslaande elementen en luifels. Het ruwe karakter van het gebouw verwerkt alle aard van inrichting.

16 ECLUSE DE KEMBS NIFFER

ARCHITECT LE CORBUSIER 1960-62

De sluis van Kembs Niffer ligt tussen Mulhouse en Basel, ter hoogte van de samenvloeiing van het kanaal tussen Rijn en Rhone en het kanaal van de Rijn.

De inbreng van Le Corbusier aan deze sluis bestaat uit twee gebouwen. Ten eerste de navigatietoren met bureel van de sluiswachter en mechanische uitrustingen. Ten tweede de douane-bureaus en navigatiebureaus. Ondergronds zijn de personeelsruimtes, de garage en de verwarmingsinstallatie.

Hier spreekt men volgens Le Corbusier niet van architectuur of ingenieurswerk. Het gaat om "Oeuvre construite". De administratie en de ingenieurs hebben mij gevraagd deel te nemen aan hun onderneming.

17 MULHOUSE FONDERIE ATELIER

ARCHITECT ZUNDEL & CRISTEA 2009

Een ongemakkelijk trapeziumvormig perceel op de scherpe hoek van twee straten. Het eisenprogramma van de bouwheer en de stedenbouwkundige richtlijnen en restricties van de gemeente dicteerden quasi compleet de vorm van het gebouw. In plaats van in die muizenval te trappen hebben de architecten de regelgevingen letterlijk en figuurlijk omgebogen tot een hedendaags gebouw dat op een originele wijze de richtlijnen volgt. Het gebouw over drie verdiepingen heeft medische burelen en ontvangstruimtes. Een programma eis was het afzonderlijk functioneren van twee entiteiten met een individueel toegankelijk vloerniveau. De inkompartij geeft via een soort bypass rechtstreeks toegang tot de eerste verdieping. Zestien parkeerplaatsen, kelders en technische lokalen zijn ondergronds.

Om een adequaat en aanvaardbaar stedelijk volume te maken hebben de architecten geopteerd om een gedeeltelijk derde verdieping te creëren, waar archiefruimte en technische installaties in zijn verwerkt. Deze elementen leidden tot een spiraalvormige ontwikkeling die de terreinbegrenzingsen volgt. De 'Form follows Function' vormt een soort slakkenhuis met onregelmatige dakvlakken. Uitsparingen in het dak zorgen voor licht en lucht in het binnengebied.

Qua materiaalgebruik is gekozen voor baksteen, zink en geanodiseerd aluminium.

18 MULHOUSE LA KUNSTHALLE + LA FONDERIE SCAM

ARCHITECTEN MONGIELLO & PLISSON 2003-2007

La Kunsthalle (d'Giesserei in het dialect van Mulhouse) is het centrum voor hedendaagse kunst van de stad.

Het gebouw wordt deels ook gebruikt door de universiteit. Het is een kunstencentrum waar ook kunst wordt gemaakt. La Kunsthalle gebruikt 700 m² van het geheel van de vroegere SACM (Société Alsacienne de Construction Mécanique) een industrieel gebouw uit 1924.

Vandaag vindt men in het gebouw de faculteit economie, sociale wetenschappen en faculteit rechten, een bibliotheek, een universiteitsrestaurant, een documentatiecentrum voor de Haut Alsace, een onderzoekscentrum Economie, Kunst en Techniek, de archieven van de gemeente en van de regio en uiteraard de Kunsthalle zelf.

HET FABRIEKSPAND

Het gebouw van 100 meter lang, 42 meter breed en 15 meter hoog is een ontwerp van de architect Paul Marozeau uit 1922, onmiddellijk na de Eerste Wereldoorlog. Het vertolkte de behoefte aan een “moderne fabriek” voor een nieuwe tijd.

Het gebouw is als fabriek gebruikt tot eind 1961 en is per toeval ontsnapt aan afbraakwoede van de jaren 1990. De actie van verdedigers van industrieel erfgoed werd gesteund door de lokale krant l'Alsace en hebben het ondertussen zwaar vervallen gebouw gered.

Het is een voorbeeld dat aangeeft hoe voorzichtig men met het verleden moet omgaan.

RENOVATIE RESTAURATIE

De renovatie van het complex is uitgevoerd (2003-2007) door het architectenbureau Mongiello & Plisson. Een glazen toevoeging als inkompartij en het weghalen van de oude voorgevel hebben het gebouw opengewerkt naar die inkom. Het complex is volledig gestript tot op de gewapende betonstructuur en daarbinnen zijn nieuwe structuren en elementen in staal ingeplugd. De betonstructuur is netjes geschilderd. Het geheel krijgt daardoor een eerder strakke technische en misschien te cleane kantoor atmosfeer.

19 MULHOUSE ISTA INSTITUTE SUPERIEUR TEXTILE D'ALSACE

ARCHITECTEN EMERGENCE ARCHITECTURE

SOPHIE VUILLEMIN (FRESCO C. CHARTON) 2007

Een eerder onopvallend hedendaags gebouw in de modernistische traditie. Een halfverheven volume op een hellend terrein, de voorzijde zwevend op pilotis, de achterzijde quasi ingebed in het landschap. Op de buitengevels, bij een eerste aanblik een soort geschilderde beton staan intrigerende tafereelen van wandelende figuren in een stedelijk landschap. Binnenin krijg je een oase van creatieve impulsen gelinkt aan de aard van de school en het instituut, met allerlei verwijzingen naar de textiel traditie van Mulhouse. Het materiaalgebruik voor de buitengevel is een complete verrassing. Een micro geprefereerde kunststofhuid. Textiel als architectuur.

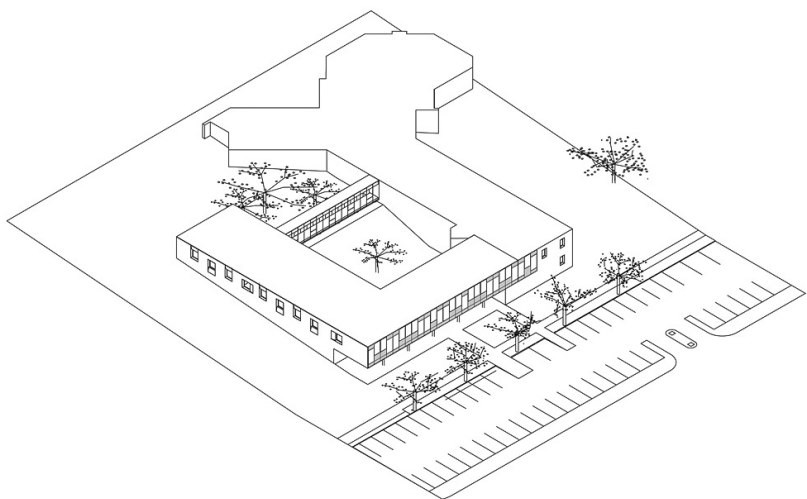

ISTA is geen klassieke mode-school. ISTA wil pendelen tussen het instituut/ de school en de industrie. Het wil veelzijdigheid ontwikkelen en pragmatisme voor creatieve persoonlijkheden die open staan voor professionele expertise. Onderwijs geënt op de industriële werkelijkheid. ISTA ligt in het centrum van de Universitaire Campus voor textielindustrie, verbonden met de UHA de Université du Haut Alsace. Het nieuwe gebouw speelt met kleur vorm en materiaal verbonden aan die originele textielindustrie. Een sterk complex zonder kapsones, functioneel en uitnodigend. Warm, elegant en dynamisch. Je voelt als het ware de verfijning van de vrouwelijke hand in deze architectuur.

Het gaat hier om een uitbreiding van een bestaande gebouw uit de jaren 70. Opdracht was om een gebouw te maken met een verdieping, waarbij grote ingrepen aan de omgeving en het terrein noodzakelijk zouden zijn. Werken die het terrein drastisch zouden wijzigen en met veel grondwerken waren uit den boze. Deze randvoorwaarden zorgden ervoor dat het gebouw als een soort lint zich losmaakt van het bestaande terrein om zich als een lus opnieuw in het terrein in te bedden. Het gebouw kijkt uit op een nieuwe stopplaats van de tram. Alhoewel moeilijk sprake kan zijn van een voorgevel gezien de bestaande structuur van het geheel is de nieuwe vleugel duidelijk georiënteerd naar een nieuw ontworpen site. Twee architectuurperiodes, de jaren 70 en 2010. Twee architectuurtalen die mekaar onopvallend assimileren.

21 SELESTAT TANZMATTEN SALLE FESTIVE

ARCHITECTEN GEORGES HEINTZ, ANNE-SOPHIE KEHR & RUDY RICIOTTI 2000

“Tanzmatten” of “de weiden waar men danst.”

De inkompartij zweeft over de moerassen van de Elzas. Twee horizontale platen, een vloerplaat en een dakplaat, zweven over het landschap en worden als het ware strak gespannen via een netwerk van fijne naalden.

Een soort naaiwerk waartussen de glasplaten gespannen zitten.

Een zeer toegankelijk modernisme dat zich in de omgeving integreert door zijn fragiliteit en eenvoud. Zijn bijna niet aanwezig zijn en tegelijk de nodige beschutting gevend in een tastbare en stapsgewijze overgang binnen buiten. Een bescheiden en speelse knipoog naar het Barcelonapaviljoen of de Krefeldse golfclub van Mies.

Het programma voorziet in een multifunctionele zaal, bruikbaar voor theater, dans of concerten. Cateringruimte, galerij en technische lokalen.

22 SELESTAT CIMETIERE

ARCHITECTEN CHRISTOPHE TOUET, IXO ARCHITECTURE, LAURENCE GOURIO,
SÉBASTIEN ROZIER 2001-2004

Door de vermindering van specifiek religieuze rituelen ontstaat een sterke behoefte aan seculiere begraafplaatsen die voor alle overtuigingen geschikt zijn. Universele noties worden belangrijk zoals: aandacht voor de dode, verzamelen rond een viering, een begrafenis, rouwproces, herinnering, bezinning.

Begraafplaatsen moeten de behoefte invullen om steeds sterker los te komen van het dagelijkse leven en tijd en kader geven zodat elkeen ruimte vindt passend bij deze fragiele momenten.

De begraafplaats in Selestat wil daar een antwoord op formuleren door: De integratie van een groenstrook, parkeerstrook als buffer en overgangszone aan de vrij drukke verkeersweg.

Afstand scheppen, overgang tussen het stedelijke leven en de rust van het rouwproces.

Uitgebalanceerde ruimtes scheppen met evenwicht tussen het gebouwde, het landschap en de begraafplaatsen.

Het landschap maakt het project: verharde zones en vegetatie, verticale afscheidingen, soms half open soms gesloten zorgen voor half open half gesloten kamers als in een huis.

23 NATZWEILER STRUTHOF ALBERT SPEER 1941

CERD BEZOEKERSCENTRUM PIERRE -LOUIS FALOCI 2003

Natzweiler – Struthof was het enige Duitse concentratiekamp op Frans grondgebied. Het ligt ongeveer 50 kilometer buiten Straatsburg bij de plaats Natzwiller (ook wel Natzweiler).

Het kamp was van 21 mei 1941 tot 23 november 1944 operationeel. De locatie van het kamp was door Albert Speer gekozen vanwege de aanwezigheid van graniet. Deze steen was uitgekozen voor het te bouwen Germania, de nieuwe hoofdstad van het Derde Rijk.

In totaal werden 52.000 mensen vastgehouden in het kamp uit onder meer Frankrijk, Nederland, Duitsland, Noorwegen, Polen en de voormalige Sovjet-Unie. De gevangenen moesten zware lichamelijke arbeid verrichten en dit samen met de barre levensomstandigheden en voedseltekorten leidde tot veel slachtoffers. Er stierven 22.000 mensen voor het einde van de oorlog aan uitputting of werden vermoord in de gaskamers.

In september 1944 werd het kamp door de SS geëvacueerd vanwege de naderende Geallieerden, en Natzweiler-Struthof werd op 23 november officieel door de Amerikanen bevrijd.

Nacht und Nebel, Nuit et Brouillard – Natzweiler.

De woorden horen bij elkaar en verwijzen naar de verdwijning – in nacht en nevel – van mensen die om hun verzet tegen het naziregime waren gearresteerd. Niemand wist waar zij bleven. Dat ze in Natzweiler waren opgesloten, betekende niet alleen figuurlijk dat ze onzichtbaar waren, maar ook haast letterlijk. Het concentratiekamp Natzweiler -Struthof werd in gebruik genomen op 21 mei 1941 en was met sadistisch raffinement gesitueerd op de noordhelling van een achthonderd meter hoge bergtop in de door Hitler geannexeerde Elzas.

Het kamp deed zijn faam recht: nevel en duisternis waren er vaste gasten. Een Frans gedenkboek vermeldt onder climat dat er in de lange winters een ijsskoude snijdende noordoostenwind waaide, die behalve mist ook regen en sneeuwstormen bracht. Zelfs in mei kon het er nog sneeuwen. Die kou werd door gevangenen als een grotere kwelling gezien dan honger; anders dan honger kon je kou niet even vergeten.

Het kamp lag ver van de bewoonde wereld. De bewoners van het stadje Rothau, waar de gevangenen per trein arriveerden en lopend of per vrachtwagen doorheen moesten, moeten hebben geweten dat daarboven aan het eind van de lange slingerende bergweg nabij het vroegere skioord een kamp was ingericht. Maar wie de plek nu bezoekt, realiseert zich dat hij na een bepaald moment op de langer kronkelweg bergopwaarts, nergens meer dorpjes, woningen of boerderijen ziet – nergens nog mensen. Vanuit het kamp is diep in het dal het stadje Schiermeck zichtbaar, onwerkelijk als een miniatuur. Deze verre leegte bezorgde veel gevangenen een gevoel van alles en iedereen verlaten te zijn. En dat was de bedoeling: “Toen we boven

kwamen wisten we dat het mis was”, vertelde Godert van Dedem, “Dit was “durchs Tor hinein, durchs Kamin heraus” – entree door de poort, vertrek door de schoorsteen.

Natzweiler was geen vernietigingskamp zoals Auschwitz-Birkenau, Majdane, Sobibor en Treblinka dat waren, waar de gevangenen na selectie systematisch werden vergast. Wel zijn er medische experimenten verricht op gevangenen. In de kleine gaskamer die bij het kamp hoort en die zo’n vijfhonderd meter lager dan het kamp gelegen was tegenover de herberg Struthof, waar de SS zich vermaakten en hun kantoren had, werden geen Natzweiler gevangenen vergast, maar joden die werden aangevoerd uit Auschwitz. Hun lijken en lichaamsdelen waren bestemd voor het anatomisch museum dat de nazi’s wilden inrichten bij de medische faculteit van Straatsburg. Ook werden er medische experimenten verricht op daartoe eveneens van elders aangevoerde ‘zigeuners’.

Natzweiler was een ‘Konzentrationslager dritter Stufe’. De indeling Stufe III slaat zowel op het type gevangenen als op het kampregime. Categorie III waren gevangenen die als zeer gevaarlijk werden beschouwd en de zwaarste Schutzhaft vereisten; een Stufe III kamp was een ‘zwaar’ kamp met een hoge sterfte. In de hiërarchische rangschikking van kampen naar ‘zwaarte’ staat Natzweiler boven de andere concentratiekampen direct onder de vernietigingskampen. Maar al was het kamp dan geen moordfabriek, veel ex-gevangenen noemen Natzweiler toch een vernietigingskamp om te accentueren hoeveel groter de sterftেকans daar was in vergelijking tot hun eerder of latere gevangenschap.

CERD - BEZOEKERSCENTRUM (CENTRE EUROPEEN DU RESISTANT DEPORTE)

Het bezoekerscentrum is een ontwerp van Pierre-Louis Faloci, als resultaat van een architectuurwedstrijd in 2000. De werken zijn uitgevoerd tussen 2003 en 2005.

De architect verwoord zijn opdracht als volgt:

Dit project was een opportuniteit om herinnering, architectuur, landschap en museumdesign te verenigen onlosmakelijk verbonden met de uitzonderlijke site van het concentratiekamp.

Ik zocht een sobere hedendaagse architectuur die de verbinding kon maken tussen de herdenking en de hardheid van de site. Muren organiseren een parkeerterrein, een toegangsweg naar het nieuwe Europees centrum en de toegangspoort van het kamp. Het nieuwe gebouw rust op kelders gebouwd door de krijgsgevangenen. Zij zijn de leidraad van de compositie.

De materialen aluminium, zwart staal, zichtbeton, zwarte graniet en donker hout versterken de verkillung en scheppen de gewilde atmosfeer. Mensen bewegen van daglicht, doorheen gefilterd licht naar steeds donkere plaatsen waardoor de extreme zwaarte van de plek voelbaar wordt. Het gebouw nodigt uit tot stilte en meditatie.

24 MARMOUTIER ECOLE MATERNELLE

ARCHITECT DOMINIQUE COULON. 2006

De kleuterschool van Marmoutier haalt zijn kracht uit de wijze waarop het zich inbed in de omgeving. Het terrein is gelegen binnen een straal van 80 meter van een historisch belangrijk monument, namelijk de abdij Saint Etienne van Marmoutier met oorsprong in de 6de eeuw.

De kleuterschool toont doorheen vormgeving en materiaalkeuze groot respect voor die omgeving. De vormtaal is modern zonder opzichtigheid. Een sobere eenvoudige geometrie 36 meter vierkant ent zich op het terrein. De afsluiting van het perceel is natuurlijk sprokkelhout, de vloer van het terrein in fijn zand. Een nieuwe aanplanting van fruitbomen zet het ritme van het tuinenlandschap verder.

Alhoewel het gebouw zich eerder schuilhoudt en zich naadloos inschrijft in de omgeving straalt het toch een moderne persoonlijkheid.

Architect Dominique Coulon werkt vanuit Straatsburg. In een interview vertelt hij hoe zijn werkwijze doorheen de jaren is geëvolueerd en hoe hij twee werkwijzen toepast. De eerste methode (hij geeft Marmoutier als voorbeeld) is er een waarbij op een neutraal terrein een eenvoudige basisstructuur, in dit geval een vierkant het gebouw determineert. De ruimtelijke kracht ontstaat aan de binnenzijde. De tweede methode is er een waarbij plooivormen worden ontwikkeld als transitie doorheen en in het landschap. Het gebouw plooit en ontplooit zich waardoor een innerlijke en uiterlijke rijkdom ontstaat.

Uiteindelijk stellen wij vast dat beide werkwijzes in het project in Marmoutier terug zijn te vinden.

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

INHOUDSTAFEL

Ronchamps door Ir. P. Felix, architect	4
01 Doncourt Les Conflans Maison Le Corbusier-Prouve	11
02 Metz Centre Pompidou	12
03 Metz CFA Centre De Formation Hotelier	13
04 Metz Presbytere Sainte Thérèse	14
05 Malzeville Collège Paul Verlaine	15
06 Nancy Musée Des Beaux-Arts Salle Prouve	17
07 Nancy Atelier + Maison Jean Prouve	18
08 Nancy Villa Majorelle	19
09 Baccarat Eglise Saint Remy	21
10 Raon L'étappe Aménagement Bord Du Meurthe	22
11 Raon L'étappe Museumotel	23
12 St-Dié-Des-Vosges Usine Duval	25
13 Ronchamp Klooster Arme Klaren	26
14 Ronchamp Eglise Notre Dame De Haut	27
15 Mulhouse Cité Manifeste	31
16 Mulhouse Ecluse De Kembs-Niffer	32
17 Mulhouse Fonderie Atelier	33
18 Mulhouse La Kunsthalle + La fonderie Scam	34
19 Mulhouse ISTA Institute Superieur Textile d'Alsace	36
20 Mulhouse UHA University	37
21 Selestat Salle Festive Les Tanzmatten	38
22 Selestat Cimetière	39
23 Natzweiler Struthof	40
24 Marmoutier Ecole Maternelle	43

